

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТИТУТИ : ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Семцов В. М., к.е.н., доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця

На сьогодні в економічній науковій доктрині немає повної ясності стосовно того, які ж механізми здійснення інституційних змін є більш ефективними та дієвими. Так, спонтанне становлення інститутів, яке, з одного боку, є, як правило, природнім явищем, а тому воно може виникати в результаті конкуренції між економічними агентами на інституційному ринку, а з іншої сторони – імпорт та /або проектування (планування), які є специфічним структурами політичного ринку.

Для того щоб усвідомити основні принципи щодо становлення економічних інститутів, на нашу думку, потрібно детально зупинитися на теоретико-методологічних механізмах їх становлення в контексті системи управління. Основу такого бачення складає теза про те, що будь-який процес щодо забезпечення соціально-економічної політики представляє собою систему, основними елементами якої є: суб'єкт (держава, місцева влада та ін.); об'єкт (суб'єкт господарювання, сфера, сектор економіки тощо); цілі та задачі (стійкий розвиток, максимізація вартості тощо) та ін. З метою забезпечення стійкості інституту, а також зменшення кількісної та якісної варіації результатів, організація впровадження інституційних змін передбачає формування алгоритму вибору відповідного інституту.

Отож, економічні інститути можуть як сприяти досягненню еволюційного розвитку та /або ефективному використанню ресурсів, так і навпаки: сприяти виникненню інволюції, що проявляється в атрофії економічних зв'язків, занепаді тощо. У той же самий час, в економіці можуть бути і ситуації, коли відсутні будь-які реакції (або реакції є незначні) на впровадження нових інститутів – інституційна анергія.

Поширення інститутів є важливою економічною та соціально-психологічною проблемою. Між тим, на наш погляд, в реальному житті немає чіткої градації між вищезазначеними формами поширення економічних інститутів. Більш того, ми глибоко переконані, що будь-які інститути – це форма своєрідного прямого та / або опосередкованого примушення. Різниця у даному випадку полягає лише в характері та особливостях відповідальності, а також виникнення вигод та / або втрат за недотримання учасниками соціально-економічних відносин норм того чи іншого інституту.

Переконані, що досягти ефективності функціонування інститутів можна лише при одній головній умові – виникненні стійкого бажання їх дотримуватися. До того ж сама система інститутів, оскільки ця категорія не є сталою, повинна вибудовуватися за принципом постійного пошуку та узгодження економічних інтересів між агентами ринку. При цьому потрібно

пам'ятати, що вона має бути направлена на врахування інтересів стейкхолдерів в контексті досягнення загальних результатів.

Якщо відійти від академічного рівня до практичного, то здавалося б помітним стає те, що здійснити трансплантацію готових інститутів із зовні легше ніж їх розробляти. До того ж, як правило, в результаті інституційних запозичень економляться ресурси, принаймні, на етапі розробки та / або впровадження ексклюзивних інститутів. Разом з тим не можна заперечити і той факт, що під час трансплантації "чужих" інститутів ми можемо імпортувати свідомо та / або несвідомо і чужорідні економічні проблеми.

Слід розуміти проблему того, що наносні інститути повинні узгодитися із вже існуючим інституційним середовищем, яке впливає на формування та розвиток системи інститутів, і від якого саме залежить "приживеться" чи "не приживеться" новий інститут. Ми не маємо права відкидати ідеї стосовного того, що якісь із інститутів нам можуть імпортуватися свідомо іноземною державою-донором, але при цьому прихованим потенційним супротивником, з метою виникнення економічних загроз та перешкоджанню розвитку нашої держави в рамках теорії конкуренції. За умов такого повороту подій питання фінансово-економічної безпеки набувають особливої уваги. Оскільки, в результаті такої цілеспрямованої фальсифікації інститутів може формуватися помилковий вектор розвитку тої чи іншої сфери, і як наслідок, втрачаються фінансово-економічні ресурси та час. Саме тому, завдання влади полягає у запобіганні появи таких імпортованих інститутів або ж знешкодженні тих інститутів, котрі вже проникли. Мова йде, про так званий "вимушений імпорт".

Найбільші небезпеки спонтанного становлення та / або природного вторгнення інститутів можуть полягати у ризиках недостатньої поінформованості економічних агентів та / або в результаті заздалегідь осмисленої асиметрії інформації, як наслідок такі механізми становлення інститутів можуть знехтувати базальні інтереси соціуму, у т. ч. в майбутніх періодах. І в даному випадку, не має значення, які саме причини криються за подібним ігноруванням інтересів суспільства: несвідомі – кустарництво щодо інституційних підходів, неналежна компетентність агентів ринку, що впроваджують інститути та ін.; свідомі – камуфляж дисфункційних економічних моделей поведінки.

Таким чином, важливим є наступне питання – хто із економічних агентів, як правило, має більші можливості щодо ідентифікації соціально-економічної диференціацій та сучасного стану проблем розвитку суспільства? На нашу думку, відповідь однозначна – це органи державної та / або місцевої влади. Перед тим як приступити до впровадження будь-яких економічних інститутів, необхідно здійснити відповідні заходи стосовно їхнього проектування (планування), що може здійснити лише орган регуляції. Одразу відзначимо, що ми чітко усвідомлюємо, що між поняттями "проектування" та "планування" є відмінності, проте в даному конкретному випадку ці поняття фактично є тотожні, тому що вбачається розгляд "перспективного планування", яке, як і

прогнозування, вбачає визначення ймовірність виникнення того чи іншого результату.